

TIJDSCHRIFT
VAN HET
NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP
VOOR
MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

4^e Jaargang

AMSTERDAM
G. THEOD. BOM EN ZOON
1896

Gemengde Berichten.

Penning op het gouden Jubelfeest van Musis Sacrum te Dongen in 1890 (Noord-Brabant)

Middellijn 28 m.M muntmeter STEPHANIK, koper,
in mijne verzameling.

Vz. Muziekinstrumenten, omgeven door een krans
van mirten, door linten saamgebonden, onder:

C. FIELENS, ANV(ERS).

Kz. In het midden in drie regels:

GOUDEN | JUBELFEEST | 1890.

daaromheen:

* MUSIS SACRUM * DONGEN.

M. A. S.
H.

Twee Noordbrabantsche Wielrijders Prijs-Medailles

De numismatique heeft ook hare nouveautés. Aan de Koninklijke Utrechtsche Fabriek van zilverwerken van den heer C. J. BEGEER zijn vervaardigd twee medailles. Déze waarlijk fraai uitgevoerde prijsmedailles zijn niet algemeen bekend en verdienen de aandacht van verzamelaars en lezers van dit tijdschrift. a. Z. j. Vz. in het midden een monogram samengesteld uit de sierlijke letters N B W waar om heen:

... NOORDBRABANTSCHÉ WIELRIJDERS-
KRING.

Kz. Een mirtenkrans met linten samengebonden.

Middellijn 28 mM. muntmeter STEPHANIK.

- b. Z. j. Vz. In het midden een monogram, samengesteld uit de sierlijke letters W R B, maar anders gegroepeerd dan de onder *a* beschrevene; waar om heen WIELER WEGWEDSTRIJD OISTERWIJK.

Kz. In het midden boven aan PRIJS waar om heen een zware mirtenkrans met linten samengebonden.

Middellijn 32 mM., muntmeter STEPHANIK.

Beide in mijne verzameling in brons.

M. A. S.

H.

Zwitserse muntgeschiedenis.

Van de uitgevers, de heeren PAUL STROEHLIN & CIE te Genève ontvingen wij het in December l.l. verschenen fraaie werk: *Münzgeschichte der Schweiz* von LEODEGAR CORAGGIONI, mit fünfzig Lichtdrucktafeln. In 4°.

Sedert 't verschijnen der twee deelen van HALLER's *Schweizerisches Münz- und Medaillenkabinet* in 1781, had geen schrijver den moed gehad de munten van geheel Zwitserland uitvoerig te behandelen en moesten de verzamelaars zich dus behelpen met den beknopten

Essai sur la numismatique suisse van DR. E. LEHR in 1875 verschenen en met de verspreide monographiën over 't muntwezen der afzonderlijke kantons.

In deze leemte voorziet de heer CORAGGIONI. De schrijver verdeelt zijn werk in twee gedeelten; 't eerste behandelt Zwitserland als één geheel, het tweede gedeelte bespreekt den lokalen muntslag der kantons, der steden en der geestelijke en wereldlijke vorsten.

Na eene korte inleiding met algemeene beschouwingen, welke grootendeels aan HALKE's *Einleitung in das Studium der Numismatik* ontleend zijn, volgen de negen hoofdstukken, die op het geheele land betrekking hebben, en wel:

I. Keltisch-Gallisch tijdvak (vroegste tijden tot 58 v. Chr.). Besproken worden hier de gouden regenboogshoteltjes en asterisken der Kelten, stater en $\frac{1}{3}$ stater genaamd, welke veelvuldig in Zwitserland, vooral bij paaldorpen, gevonden worden

Verder de gouden nabootsingen van macedonische munten aan de Raetiërs en Helvetiërs toegeschreven en zilveren stukken van de naburige Sequaners en Allobrogen.

II. Romeinsch tijdvak (58 v. Chr. - 500 na Chr.). Het vinden van Romeinsche muntstempels in de omgeving van Augst bij Bazel (Augusta Rauricorum), Windisch (Vindonissa), en Avenches (Aventicum) maakt de attributie waarschijnlijk.

III. Merovingisch tijdvak (500—751). De toekenning der munten wordt zekerder; immers de gouden tricentes der Merovingers vermelden de muntplaatsen,

als Genève, Lausanne, Vevey, Bazel, Sitten en S. Moritz (Agaunum).

IV. Karolingisch tijdvak (752—843). Het eenige stuk, dat de schrijver vermeldt, is de bekende denarius van LODEWIJK DEN VROME met XRISTIANA RELIGIO, door hem slechts huiverend (en terecht) aan S. Moritz toegeschreven. Voor de munten van Chur en Bazel wordt naar ESCHER's *Schweizerische Münz- und Geldgeschichte* verwezen.

V. Tijdvak der Duitse Koningen en Keizers (843--1291). Dit behandelt de zeldzame Keizerlijke deniers van Bazel (BASILEA), Chur (CVRA) en Zurich (TVRECVM) benevens de deniers en obolen der geestelijke vorsten: Bisschoppen van Genève, Lausanne, Chur en Bazel en der abdijen Zurich, Solothurn en S. Gallen

Vreemd is het dat de schrijver geen gebruik heeft gemaakt van 't standaardwerk op dit gebied: DAN-NENBERG's *Deutsche Münzen der Sächsischen und Fränkischen Kaiserzeit*.

VI. Zwitserland's ontwikkeling tot- en als zelfstandige staat (1291—1798). Dit is zeker het belangrijkste gedeelte van 't werk. Het bevat een beknopt en duidelijk overzicht van de verschillende kantonale munten, die in het tweede deel uitvoerig, doch dààr kantongewijze besproken worden.

Na de brakteaten of holmunten volgen de verschillende grootere muntsoorten volgens hunne invoering, als: plapparten (1421); groschen (1424); dicken (1483 Bern) eene navolging der milaneesche testoni, later = $\frac{1}{4}$ thaler; gulden groschen (1490 Bern) later thaler genaamd;

batzen, kreuzer, heller, enz. Het eerste jaartal komt voor op den groschen van S. Gallen (1424).

VII. Helveetsche Republiek (1798 1803). Het muntrecht der kantons gaat aan 't centraal gezag over en een oogenblik schijnt de eenheid in 't muntwezen hersteld. In plaats van de verschillende kantonale rekenwijzen komt nu de Schweizerfrank (6.3738 wichtjes fijn zilver) verdeeld in 10 batzen à 10 rappen.

VIII. Zwitsersch Eedgenootschap (1803—48). De Steckli-krijg maakte een einde aan de Helveetsche Republiek en de mediatie-acte van 1803 herstelde nagenoeg de oude staatsregeling, zooals die vóór 1798 bestaan had. De kantons herkregen het muntrecht en dezelfde verwarring in 't muntwezen van vóór 1798 heerschte spoedig weder in 't land. Er volgde eene overstroming van slechte inlandsche pasmunten en allerlei grove buitenlandsche zilverstukken, die volgens tarieven in omloop waren.

Genève was de eerste die krachtig tot herstel van de eenheid in 't muntwezen optrad. Dit kanton sloot zich in 1838 bij 't Fransche muntsysteem aan: franc (= 5 wichtjes zilver, 0.900 fijn) à 100 centimes; de andere kantons bleven halstarrig bij hunne oude rekenwijzen volharden tot de bondsregeering door de wet van 12 Sept. 1848 het muntrecht aan de kantons ontnam en aan de centrale regeering toekende.

IX. Sedert 1848. Na eene hevige strijd tusschen de oostelijke en westelijke kantons (Zuid-duitsche gulden of franc), werd bij de wet van 7 Mei 1850 het Fransche muntstelsel voor geheel

Zwitserland ingevoerd, d. i. de franken verdeeld in 100 rappen (centimes, centesimi). 1 Sept. 1855 werd 't nieuwe munthuis te Bern geopend.

De schrijver staat geruimen tijd stil bij deze hermunting en levert uitvoerige gegevens, die daarop betrekking hebben; het verlies bedroeg frs. 1,139,494.49

Het tweede gedeelte behandelt de kantons naar de officieel vastgestelde volgorde, zijnde: Zurich, Bern, Luzern, Uri, Schwytz, Unterwalden, Glarus, Zug, Freiburg, Solothurn, Bazel, Schaffhausen, Appenzell, S. Gallen, Graubunderland, Aargau, Thurgau, Tessino, Waadland, Wallis, Neuchâtel en Genève.

Ieder kanton heeft een afzonderlijk hoofdstuk; vooraf gaat telkens een kort geschiedkundig overzicht, daarna volgen gegevens omtrent muntslag, rekenwijze, beeldenaars der munten en de inwisseling in den nieuweren tijd. Het werk is op schrijfpapier met duidelijke romeinsche letters gedrukt en in netten linnen stempelband gebonden.

De firma BRUNNER & HAUSER te Zurich heeft blijkbaar veel zorg besteed aan de vijftig platen in lichtdruk, welke ruim twee duizend afbeeldingen (1091 munten) vertoonen. Deze zijn in licht sepia-bruin op witten grond weergegeven, zijn zeer helder en duidelijk en vermoeien 't oog niet, zooals de lichtdrukken, die wij in de laatste muntcatalogi te aanschouwen kregen.

Gaarne brengen wij een woord van hulde aan den heer CORAGGIONI, onzen nieuwen gids in 't doolhof der kantonale muntgeschiedenis.

JOH. W. S

Maskerade-Medaille, Leiden 1895

Door de Commissie tot regeling der Maskerade is eene oude gewoonte, die sedert 1870 niet meer was nagekomen, weder in eere hersteld.

Op haar initiatief en op hare aanwijzingen is door den heer J. PH. M. MENGER, Stempelsnijder aan 's Rijks Munt, eene medaille vervaardigd ter herinnering aan de Lustrumfeesten in Juni jl. (31½ mM muntmeter STEPHANIK; zilver en brons).

Vz. Het gekroonde wapen van Bergen-op-Zoom, omschrift:

AVXILIIS. PROTECTA. TVIS. 3 OCTOB. 1622. *

Kz. *Omschrift:*

IN MEMORIAM FESTI DIEI NATALIS CCCXX
ACAD. LVGD. BAT. XVIII JVN. MDCCCXCV. *

In het veld onder twee samengevoegde uit de wolken komende handen, de naam van een der deelhebbers, tenzij 't veld ledig zij.

W. S.

*Draagpenninkje van het gild van St. Jan te
Kaatsheuvel (Noord-Brabant).*

Dit ovalen draagpenninkje heeft op de Vz. in het midden het lam Gods (agnus dei) liggende op een gesloten balk, tegen het lam rust de gespleten vaan.

Boven het lam : GILD VAN ST. JAN, onder het lam Q. B. F. F. S. ¹⁾ en daaronder zeer klein H. D. F. ²⁾ randschrift onder KAATSHEUVEL. ³⁾ 1840. Het geheel door een parelrand omgeven.

Kz. In het midden gegraveerd 72, volgnummer op de lijst, waaronder het lid is ingeschreven.

In mijne verzameling van zilver, diameter 26 bij 22 mM.

Dit gild werd einde October 1840 opgericht en bestaat uit 38 leden, die gezellig verkeer ten doel hebben; een onderdeel oefent zich wekelijks in den zomer in het schieten op den zoogenaamden schietbaan. Een paar maal in het jaar wordt er prijswedstrijd gehouden.

Het insigne wordt gedragen door de leden aan een groen en door het Bestuur aan een rood lint; bij begrafenissen der leden waarbij allen tegenwoordig moeten zijn om het lijk grafwaarts te brengen en de lijkmis bij te wonen is het lint wit.

M. A. S.

H.

1). Dat zijn de initialen van de vijf woorden; QUOD BONUM FELIX FAUSTUM SIT, wat de formule is, waarmee de Voorzitter van den Romeinschen Senaat de vergadering opende: „Hetgeen goed, gelukkig, heilaanbrengend zij,” (dan volgde een meedeeling, een voorstel), zoo is het in het algemeen een geluk- en heilwensch geworden; soms is er nog een F bijgevoegd Q. B. F. F. S. voor: QUOD BONUM, FELIX, FAUSTUM, FORTUNATUMQUE SIT.

2). H(endrik) D(ekkers) F(ecit) naam van den graveur koperslager, geb. 5 Nov. 1829 te Kaatsheuvel (Loon-op-Zand) en aldaar overleden 16 Jan. 1895.

3). Kaatsheuvel of Ketsheuvel gemeente Loon-op-Zand, ligt een uur ten N.W. van die gemeente, $\frac{1}{4}$ uur ten Z.W. van Sprang en $2\frac{1}{2}$ uur ten Oosten van Geertruidenberg.

Tentoonstelling Amsterdam 1883.

In den XXXXI^{sten} jaargang van de *Revue Belge de Numismatique* (1885) werd door den heer A. BRICHAUT de serie gedenkpenningen beschreven en afgebeeld (blz. 377—382 pl. XII—XV), geslagen ter gelegenheid van de Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling in 1883 te Amsterdam gehouden.

Hieraan zoude ik gaarne de beschrijving der volgende medaille toevoegen (28 m.M. muntmeter STEPHANIK met oog).

Vz. De beeltenis van Z. M. Koning WILLEM III en H. M. Koningin EMMA naast elkander, omgeven door een lauwerkrans, waaromheen:

* HERINNERING AAN AMSTERDAM * 1883.

Kz. Gezicht op den ingang van de Tentoonstelling, omschrift:

INTERNATIONALE KOLONIALE EN
UITVOERHANDEL TENTOONSTELLING *
W. S.

Tentoonstelling Amsterdam 1895.

Ter herinnering aan de Tentoonstelling dezen zomer te Amsterdam gehouden, zijn de twee volgende gedenkpenningkjes in verschillende metalen geslagen, beide met oog en ring 23 m.M. muntmeter STEPHANIK

a. Vz. Borstbeeld onzer Koningin, omgeven door een lauwerkrans, *omschrift*:

WILHELMINA KONINGIN
DER NEDERLANDEN 1895

Kz. S O U V E N I R
 VAN
 Oud Holland
 1895
 *

b. Vz. Gezicht op de brug in Oud-Holland en daar-
 achter gelegen huizen, waaronder POSTHUMUS AMST. F.
 Kz. = Kz van bovengemelden penning

W. S.

*„Liefdadigheid naar Vermogen” Amsterdam.
 25-jarig bestaan (28 Jan. 1896).*

Bij gelegenheid van dit zilveren feest werden H.H. Bestuurderen door de mildheid van eenige belangstellenden in staat gesteld een gedenkpenning te doen vervaardigen.

Vz. De Engel der Liefdadigheid beschermt de Armoede tegen gebrek. De armoede is gepersonifieerd door eene naakte vrouw met kind op den schoot.

Kz. In zeven regels TER | HERINNERING |
 AAN HET XXV JARIG BESTAAN | VAN | LIEF-
 DADIGHEID NAAR VERMOGEN | TE | AM-
 STERDAM

Hierboven naar binnen gebogen: 1871 JANUARI
 1896, Onder 't opschrift een bundel bloeiende eiken
 en olijftakken, waarop 't amsterdamsche wapen rust.

50 mM. Geslagen zijn 300 exemplaren, alleen in brons.

De stempels werden gesneden door onzen bekenden amsterdamschen graveur, Prof. L. JUNGER en de afslagen vervaardigd in de Kon. Utrechtsche Fabriek van Zilverwerken van C. J. BEGEER te Utrecht.

Zoolang de voorraad strekt is deze penning verkrijgbaar ten kantore van 't Genootschap (Baangracht 4, Amsterdam) voor *f* 2.— **of meer.**

Gaarne willen wij onze lezers er op wijzen, dat de baten, die de verkoop van dit gedenkstuk zal opleveren, aan de armen ten goede komen

JOH W. S.

Het Russische ministerie van finantiën heeft besloten een kleinere munteenheid in te stellen dan de tegenwoordige roebel. Deze zal een zilveren munt zijn ter waarde van 50 kopeken (ongeveer 60 cent) die den naam *Rusz* zal dragen

De kleinste munt zal dan worden een koperstuk van een halven kopeke, waarvan er dus honderd in een Rusz zullen gaan. Verder zullen worden geslagen gouden munten ter waarde van vijf papieren roebels d. i. tien Ruszen. Bij Rusz heeft men hier niet te denken aan den volksnaam 'Rus. Naast Rossaya is Rusa de naam van het land, Rusland. Deze gouden munten zullen waarschijnlijk reeds in April uitgegeven worden.

(*Alg. Hand.* 3 mrt. '96.)

Bij 't ter perse gaan van deze aflevering, wordt ons 't treurig doodsbericht van ons medelid en vriend, den heer

Mr. ADRIANUS JUSTUS ENSCHEDÉ
te Haarlem.

DE REDACTIE.